

ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

Киричук Б.С., студентка III курсу
Навчально-наукового інституту права

Національного університету водного господарства та природокористування

Якимчук М.Ю., к.п.н.,
доцентка кафедри спеціальних юридичних дисциплін

Навчально-науковий інститут права Національного університету водного господарства та природокористування

Статтю присвячено актуальній проблемі, яка сколихнула усе міжнародне товариство – збройна агресія Російської федерації проти незалежної України. У роботі основну увагу приділено характеристиці правової природи діянь РФ через призму чинних положень міжнародного гуманітарного права. Проаналізовано дослідження науковців щодо проблеми захисту мирного населення нашої держави від збройної агресії РФ. Зазначено, що під час воєнних дій, дотримання норм гуманності навіть до ворога є обов'язковим аспектом у системі міжнародного права. Ці норми визначено у «праві Гааги», де встановлено обмеження засобів та методів ведення війни, а також у «праві Женеві», де основну увагу приділено захисту осіб, які не беруть чи припинили брати участь у воєнних діях. У статті ми охарактеризували деякі статті Женевських конвенцій, зокрема навели приклади, в яких зазначено факти порушення норм міжнародного гуманітарного права державою-агресором. Актуальним, на нашу думку, є питання, яке не можна оминати, це порушення прав дітей під час війни, адже в таких умовах вони піддаються загрозам як військовим (коли діти беруть участь у боях), так і безпековим (потрапляння під обстріл, снайперський вогонь тощо). У нашій роботі наведено перелік злочинів РФ проти дітей від початку повномасштабної війни, наприклад 18.03.2022 р. з-під завал чернігівського гуртожитку витягнуто тіла семирічних двійнят, 08.04.2022 р. на блокпосту окупанти викрали 16-річного сина голови Запорізької РДА, хоча він їхав у складі евакуаційної колони тощо. Таких злочинів є чимало, тому важливо детально юридично грамотно задокументувати воєнні злочини РФ, щоб країна-агресор могла понести міжнародну відповідальність за свої протиправні діяння. Ми вважаємо, що відновлення України після війни, можна розпочати з внесення змін до чинного національного законодавства, а також законодавства міжнародного рівня, що дозволить поглянути на ситуацію новим, післявоєнним поглядом.

Ключові слова: збройний конфлікт, міжнародне гуманітарне право, Женевські конвенції, закони і звичаї війни, жертви збройних конфліктів, права дитини, Конвенція ООН, «право Гааги».

The article is devoted to an actual problem that has shaken the entire international community – the armed aggression of the Russian Federation against independent Ukraine. In the work, the main attention is paid to the characteristics of the legal nature of the actions of the Russian Federation through the prism of the current provisions of international humanitarian law. The research of scientists on the problem of protecting the civilian population of our country from the armed aggression of the Russian Federation is analyzed. It is noted that during hostilities, compliance with norms of humanity even towards the enemy is a mandatory aspect of the international law system. These norms are defined in "Hague law", which limits the means and methods of waging war, as well as in "Geneva law", where the main attention is paid to the protection of persons who do not take or have stopped participating in hostilities. In the article, we characterized some articles of the Geneva Conventions, in particular, we gave examples in which the facts of violations of the norms of international humanitarian law by the aggressor state are indicated. In our opinion, an urgent issue that cannot be ignored is the violation of children's rights during war, because in such conditions they are exposed to both military threats (when children participate in battles) and security threats (coming under shelling, sniper fire etc. Our work lists the crimes of the Russian Federation against children since the beginning of the full-scale war, for example, on March 18, 2022, the bodies of seven-year-old twins were pulled from the rubble of a Chernihiv dormitory, on April 8, 2022, the occupiers kidnapped the 16-year-old son of the head of the Zaporizhia RDA at a checkpoint, although he drove as part of the evacuation convoy, etc. There are many such crimes, that is why it is important to legally and competently document the war crimes of the Russian Federation in detail, so that the aggressor country can bear international responsibility for its illegal actions. We believe that the restoration of Ukraine after the war can be started by making changes to the current national legislation, as well as international legislation, which will allow us to look at the situation from a new, post-war perspective.

Key words: armed conflict, international humanitarian law, Geneva Conventions, laws and customs of war, victims of armed conflicts, children's rights, UN Convention, «Hague law».

Збройні конфлікти – внутрішньодержавні та міжнародні – це жорстока реальність XXI століття. Останніми роками можна спостерігати виникнення нових форм збройної агресії, яка розпочинається з «мирних» антиурядових акцій і завершується зовнішньою інтервенцією. Історія свідчить, що такі війни набувають гібридного характеру, адже перетворюються на кровопролитні політичні ігри із зіткненням цивілізацій, застосуванням нових інструментів і засобів підривної діяльності державної влади. Незважаючи на всі зусилля, які докладаються заради того, щоб змінити застосування зброї мирними переговорами, вантаж людських страждань, смертей і руйнацій, які неминуче приносить війна, продовжує зростати. Збройний конфлікт стає постійним, адже його гібридність «розмиває» рубіж між активною фазою та тимчасовим миром.

Без сумніву, головним стримувальним чинником економічного, політичного та соціального зростання України на міжнародній арені є збройна агресія Російської Феде-

рації (далі – РФ) проти нашої держави, яка розпочалася ще з 2014 р. Саме через її військову інтервенцію була деформована загальноєвропейська система глобальної та регіональної безпеки, у тому числі система міжнародного права. Майже всі міжнародні гарантії безпеки для України (у тому числі в межах Будапештського меморандуму) виявилися недієздатними в умовах, коли агресором виступив один із гарантів – РФ.

Після 24 лютого 2022 року на території України російською військовою машиною скоєно набагато більше кримінальних злочинів, ніж за період з 2014 року, наприклад: масові вбивства цивільного населення в м. Буча, знищення більшості житлових будинків м. Маріуполь, а також багато інших воєнних злочинів. Зауважимо, що вся міжнародна спільнота стурбована звірствами РФ.

Особливої уваги потребує проблема розміщення на території України великої кількості таких потенційно небезпечних об'єктів критичної інфраструктури, як

атомних електростанцій, підприємств нафтової, газової та хімічної промисловості, підприємств з цільового виготовлення радіоактивних, а також вибухонебезпечних речовин. Зважаючи на негативний досвід України після початку повномасштабного збройного вторгнення РФ, вважаємо за необхідне акцентувати увагу світової спільноти на пошуку оптимальних механізмів захисту мирної частини населення України. Це обумовлено також тим, що науково-технічний прогрес, з однієї сторони, і справді покращує рівень повсякденного життя, але з іншої – підвищує ризик використання зброї новітнього зразка проти беззахисного цивільного населення. Саме з цих причин, на нашу думку, актуальним є питання перегляду збройної агресії РФ проти України в контексті системи міжнародного гуманітарного права.

Мета дослідження – охарактеризувати правову природу діянь РФ з точки зору чинних положень міжнародного гуманітарного права.

Попри те, що повномасштабні бойові дії на території України розпочалися не так давно, проблема захисту мирного населення нашої держави від збройної агресії РФ вже стала предметом активного обговорення багатьох вітчизняних науковців. З огляду на це, теоретичну основу дослідження склали наукові праці вітчизняних вчених-правників, а саме: А. Баровського, О. Бурлан, І. Галицької, М. Гнатковського, А. Кориневич, М. Кравець, О. Лисенка, Н. Лазаревої, О. Мартиненка, О. Панасицької та інших.

Н. Журавська та П. Стефанович наголошують на тому, що в умовах збройного конфлікту проблема захисту індивіда й забезпечення його прав і свобод стає актуальною та значущою, оскільки ординарні механізми забезпечення та дотримання прав людини, розраховані на мирний час, стають менш ефективними [5, с. 387; 20, с. 59].

На протипагу цим переконанням, О. Рябчинська, А. Симоненко та М. Кухта стверджують, що міжнародне гуманітарне право – це єдиний ефективний інструмент для гарантування безпеки людей та дотримання поваги й гідності під час війни [17, с. 169; 18, с. 79; 12, с. 307]. Зазначимо, що наукові здобутки вказаних вчених стали підґрунтям для подальшого дослідження окресленої проблематики та для формування пропозицій щодо пошуку дієвих механізмів захисту цивільного населення.

Швидкі темпи науково-технічного прогресу в сучасному світі, а також поляризовані міжнародні відносини можуть поставити під сумнів здатність права адаптуватися до нових умов регулювання поведінки індивіда, особливо під час збройного протистояння. Зауважимо, що навіть у період всебічних змін та наукового прогресу ґрунтовна ідея норм та принципів міжнародного гуманітарного права залишається незмінною.

Загальноприйнято вважати, що закони й звичаї війни – це сучасний компонент системи міжнародного публічного права, який встановлює умови для початку війни (від лат. *Jus and bellum*), а також загальні правила ведення бойових дій (від лат. *Jus is bello*). Іншими словами, як вважає М. Кухти, закони й звичаї війни – це міжнародне гуманітарне право, або, як його ще називають, право війни, право збройних конфліктів [12, с. 306].

Зазначимо, що метою міжнародного гуманітарного права є захист жертв збройних конфліктів та регулювання бойових дій на основі балансу між військовою необхідністю та гуманністю. Ми погоджуємося з думкою І. Соколова і Я. Швець, які стверджують, що від міжнародного гуманітарного права слід відрізнити правові режими та норми, що можуть застосовуватися паралельно, але мають інші об'єкти та цілі, як-от: Статут ООН, право нейтралітету, право прав людини та міжнародне кримінальне право [19, с. 101].

В. Буткевич наголошує, що міжнародне право прав людини і міжнародне гуманітарне право є різними галузями сучасного міжнародного права. Раніше в умовах війни державами застосовувалося лише міжнародне гума-

нітарне право, натомість міжнародне право прав людини залишалося поза увагою світової спільноти, оскільки метою його створення був захист людей саме в мирний час, а не в умовах запеклої війни [2, с. 324]. Сьогодні ми можемо спостерігати тенденції до взаємопроникнення міжнародного гуманітарного права й міжнародного права прав людини, що дає нам змогу стверджувати про комплексний, тобто доповнюючий, характер цих галузей права. Зазначимо, що в 2018 р. цю позицію було закріплено Комітетом з Прав Людини ООН у Загальному Коментарі щодо права на життя № 36 [16]. З огляду на це, норми міжнародного права прав людини все частіше застосовуються регіональними судами під час встановлення факту вчинення міжнародного злочину.

Як би це парадоксально не звучало, однак під час війни людина повинна дотримуватися певних норм гуманності навіть щодо ворога. Ці норми детально викладено у двох напрямках системи міжнародного гуманітарного права, а саме: у «праві Гааги», яке встановлює обмеження засобів (зброї) та методів (військова тактика) ведення війни, а також у «праві Женеві», метою якого є захист осіб, що не беруть чи припинили брати участь у воєнних діях.

В умовах сучасного збройного конфлікту України та РФ особливо увагу слід приділити саме «праву Женеві» (або інша офіційна назва – Женевські конвенції). Правовою основою цієї підсистеми міжнародного гуманітарного права слід вважати:

- Женевську конвенцію (I) про поліпшення долі поранених і хворих в регулярних арміях 1949 р.;
- Женевську конвенцію (II) про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, потерпілих корабельну аварію, зі складу озброєних сил на морі 1949 р.;
- Женевську конвенцію (III) про поводження з військовополоненими 1949 р.;
- Женевську конвенцію (IV) про захист цивільного населення під час війни 1949 р.;
- Додатковий протокол (I), що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів 1977 р.;
- Додатковий протокол (II), що стосується захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру 1977 р.;
- Додатковий протокол (III) про введення додаткової відмінної емблеми у вигляді Червоного хреста і Червоного півмісяця 2005 р.

Зауважимо, що кожен Додатковий протокол – це самостійний міжнародний договір, який передбачає окрему процедуру приєднання держави-учасниці Женевських конвенцій. Однак, як свідчить практика, ступінь участі держав у Додаткових протоколах є значно нижчим, ніж у Женевських конвенціях 1949 р.

На думку І. Соколова і Я. Швець, унікальність Женевських конвенцій полягає в тому, що вони разом із Статутом ООН – єдині міжнародні договори, в яких беруть участь всі держави світу. Заперечення, ігнорування фундаментальних норм, проголошених у цих конвенціях, дає змогу стверджувати, що держава відмовляється від участі в цивілізованому співтоваристві, а її наступні дії варто кваліфікувати як воєнні злочини поряд з агресією, геноцидом та злочинами проти людяності [19, с. 100].

Варто наголосити, що положення Женевської конвенції будуть застосовуватися до ініційованої РФ війни проти України, навіть незважаючи на те, що в нормативно-правову полі держави-агресора вживається термінологія «спеціальна військова операція», а будь-які публічні вживання терміну «війна» заборонені. Зазначимо, що ст. 2 Женевської конвенції (IV) про захист цивільного населення під час війни передбачає таку ситуацію: «...ця Конвенція застосовується до всіх випадків оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо одна з них не визнає стану війни» [11].

Розглядаючи збройну агресію РФ проти України у контексті міжнародного гуманітарного права, слід здійснити дефініцію терміну «цивільне населення». Відповідно до ст. 4 Женевської конвенції (IV) про захист цивільного населення під час війни, цивільними є особи, які в будь-який момент та за будь-яких обставин опиняються у разі конфлікту чи окупації під владою сторони конфлікту або окупаційної держави, громадянами яких вони не є [11]. Згідно з ст. 51 Додаткового протоколу (I), що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, цивільне населення користується загальним захистом від небезпек, що можуть виникнути у зв'язку з воєнними операціями. Цивільне населення не повинно бути об'єктом нападу ворога [4].

Незважаючи на те, що РФ належить до держав-учасниць Женевських конвенцій про захист жертв війни, її збройні сили та терористичні формування систематично зухвало порушують норми міжнародного гуманітарного права на території України. Аналізуючи воєнні злочини РФ, можна зробити висновок, що ця держава-агресор порушила цілу низку норм Женевської конвенції (IV) про захист цивільного населення під час війни, зокрема:

- ч. 1 ст. 3: «З особами, які не беруть активної участі в бойових діях, у тому числі з особами зі складу збройних сил, що склали зброю, а також із тими, хто не в змозі виконувати свої бойові обов'язки через хворобу, поранення, затримання чи з будь-якої іншої причини, поведуться гуманно, без будь-якої ворожої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, релігії, вірувань, статі, походження чи майнового стану» [11]. Зі слів М. Вершиніна, одного з полонених заводу «Азовсталь», всіх поранених українців утримували в нелюдських умовах: вояків розмістили в камері, де постійно перебувало 25-30 осіб, незважаючи на те, що вона розрахована не більш ніж на 10 людей [11].

- ч. 2 ст. 16: «Поранені та хворі, а також інваліди та вагітні жінки перебувають під особливим захистом і користуються особливим шануванням. Кожна сторона конфлікту повинна максимально сприяти заходами, ужитим для розшуку вбитих та поранених з метою надання допомоги особам, що наражаються на особливу небезпеку, а також з метою їх захисту від пограбування та жорстокого поводження» [11]. Після відступу російських окупантів із Київської області, правоохоронні органи України зафіксували звірства держави-агресора, жертвами яких за півтора місяця стали сотні цивільних жителів. У Бучу та Ірпіні окупанти звозили «підозрілих» українців, утримували та катували їх. Як наслідок, у житловому комплексі, де загарбники обладнали свій військовий штаб, правоохоронні органи знайшли понад десяток закатованих тіл [9].

- ч. 2 ст. 17: «Сторони конфлікту намагаються укласти угоди по евакуацію поранених, хворих, інвалідів, осіб похилого віку, дітей та вагітних жінок з окупованих зон. Угода також передбачає пропуск медичного персоналу на їхньому шляху до таких зон» [11]. У той час, коли українська делегація намагалася домовитися про тимчасове припинення вогню, держава-окупант масово обстрілювала гуманітарні коридори з цивільним населенням. Однією з критичних слід вважати новину про обстріл гуманітарної колони в Запоріжжі, який відбувся зранку 30 вересня 2022 року. У результаті ворожих влучань постраждали принаймні 118 людей, із яких 32 – загинули. Обстріл відбувся того ж дня, коли РФ оголосила про анексію окупованих територій України, зокрема частини Запорізької області [14].

- ч. 2 ст. 19: «Захист, на який мають право цивільні лікарні, не може припинитися, якщо вони використовуються, крім виконання гуманітарних обов'язків, для вчинення дій, шкідливих для супротивника. Захист, однак, може бути припинено лише після відповідного попередження, у якому в усіх відповідних випадках установлено обґрунтований строк, і після того, як таке попередження залишило-

ся без уваги» [11]. 3 жовтня 2022 голова Харківської ОВА О. Синегубов повідомив, що окупанти вкотре здійснили ворожий обстріл лікарень. Цього разу окупанти намагалися знищити Куп'янську лікарню. За даними обласного управління ДСНС, ракета влучила в підвир'я, внаслідок чого будівля тепер не підлягає використанню. Крім того, зафіксовано смерть лікаря через пожежу. На час ракетного РФ удару всіх пацієнтів евакуювали в безпечне місце [15].

Також актуальним і проблемним залишається питання порушення прав дітей під час війни, оскільки діти – це найбільш незахищені категорії цивільного населення. Станом на 3 листопада 2022 року внаслідок повномасштабної агресії РФ загинули вже 430 дітей, а 826 – отримали поранення [1]. Однак, наголосимо, що ці цифри відображають лише ті випадки, які Офіс Генерального прокурора України зміг підтвердити, а тому справжня кількість загиблих та поранених, ймовірно, набагато вища.

З цієї причини, права дітей завжди перебувають під особливою охороною держави й міжнародного співтовариства. У межах національного та міжнародного законодавства це питання регулюється через:

- Конституцію України від 28.06.2022;
- Сімейний кодекс України 10.01.2002;
- Закон України «Про охорону дитинства» від 28.04.2001;
- Конвенцію ООН про права дитини від 20.11.1989;
- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі в збройних конфліктах від 01.01.2000;
- Конвенцію про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці від 17.06.1999;
- Женевську конвенцію (IV) про захист цивільного населення під час війни 1949 року;
- Додаткові протоколи (I, II, III) до Женевських конвенцій від 1977 року.

Відповідно до ст. 1 Конвенції ООН про права дитини, дитина – це кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законодавством, яке застосовується до цієї особи, вона не досягає повноліття раніше [10]. У Преамбулі Загальної декларації прав людини зазначено, що дитина через її фізичну та розумову незрілість потребує спеціальної охорони й піклування, зокрема належного правового захисту [6]. Як бачимо, міжнародне співтовариство наголошує на необхідності закріплення особливого правового статусу дитини.

У контексті зазначеного, вважаємо, що в умовах війни існує два види загроз для дітей, а саме: військові (ризик безпосереднього залучення дітей до воєнних дій, тобто коли діти беруть участь у вогневих боях) та безпекові загрози (зокрема, ураження боєприпасами, ризик потрапляння під обстріли, снайперський вогонь, руйнування будинків і промислових конструкцій, травмування чи загибель через підлив вибухонебезпечних пристроїв). З огляду на це, пропонуємо навести перелік злочинів РФ проти дітей від початку повномасштабних бойових дій на території України:

- порушення ст. 6 і ст. 37 Конвенції ООН про права дитини, ст. 3 Женевської конвенції (IV) про захист цивільного населення під час війни – право на життя та захист від катувань. Так, 18 березня з-під завалів чернігівського гуртожитку рятувальники витягли тіла семирічних двійнят. Також попри всі заборони, окупанти вдаються до катувань маленьких дітей. Наприклад, в Ізюмському районі на Слобожанщині виявлено закатовані та спалені тіла трьох осіб, одне з яких належить дитині [8].

- порушення ст. 21 Конвенції ООН про права дитини, ст. 49 Женевської конвенції (IV) про захист цивільного населення під час війни – викрадення та вивезення дітей. 8 квітня 2022 на блокпосту у Василівці окупанти викрали 16-річного сина голови Запорізької РДА, який їхав у складі евакуаційної автоколонни. Крім того, як повідомляє Центр національного спротиву, від 24 лютого 2022 року на територію РФ примусово вивезли більше 10 тисяч дітей. Окупан-

ти стверджують, що вивозять дітей для «оздоровлення», однак ми не вважаємо, що примусове вивезення дітей в окупаційні табори можна вважати «жестом доброї волі» [8].

- порушення ст. 55 Женевської конвенції (IV) про захист цивільного населення під час війни – незаконне захоплення складу із ліками, продуктами та дитячим харчуванням. Зафіксовано систематичні випадки, коли окупанти не пропускали гуманітарну допомогу, перешкоджали виїзду мешканців Маріуполя під час облоги, розкрадали й знищували магазини, склади з продуктами й навіть відбирали їжу безпосередньо в місцевих жителів [8].

- порушення ст. 34 Конвенції ООН про права дитини – право на захист від сексуального насильства. У м. Буча російські окупанти тривалий період гвалтували одинадцятирічного хлопчика та чотирнадцятирічну дівчинку [8].

- порушення ст. 38 Конвенції ООН про права дитини, ст. 77 Додатковий протокол (I), що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів – заборона залучення дітей до бойових дій. Так, стало відомо, що окупаційна влада так званих «ЛДНР» проводить мобілізацію неповнолітніх. Також відомо про загибель кількох випускників «патріотичних клубів Новоросії» віком від 16 років, які виконували бойові завдання окупантів [8].

- порушення ст. 31 Конвенції ООН про права дитини – порушення права на дозвілля та культурний розвиток дитини. Всесвітньовідомим є випадок цілеспрямованого авіаудару по драматичному театрі в Маріуполі. Серед інших випадків варто виділити обстріл 20 березня 2022 торговельно-розважального центру в Києві, а також спричинення пожежі в місцевому історико-краєзнавчому музеї с. Іванкове Київської області [8].

- порушення ст. 17 Женевської конвенції (IV) про захист цивільного населення під час війни – перешкоджання евакуації дітей із окупованих територій. 8 квітня 2022 року внаслідок ракетного обстрілу залізничного вокзалу в Краматорську Донецької області, на території якого більше 4 тисяч осіб очікували на евакуаційний потяг, загинуло 7 дітей [8].

Загальновідомо, що це далеко не вичерпний перелік злочинів РФ, за які вона повинна нести міжнародну відповідальність. Відтак вважаємо, що сьогодні важливо не тільки детально задокументувати всі воєнні злочини РФ, алей здійснювати превентивну діяльність у цій галузі права.

Слушно видається думка М. Герасимчук щодо необхідності жорсткішого формулювання окремих норм міжнародного гуманітарного права. Так, зокрема, відповідно до п. 2 ст. 38 Конвенції ООН про права дитини, держави-учасниці зживають всі можливі заходи для забезпечення того, щоб особи, які не досягли 15-річного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях [3, с. 94]. Виходячи з такого змісту норми, можна зробити висновок, що випадки опосередкованої участі дітей (наприклад, збір чи передача інформації військового характеру) стаття не охо-

плює, а відтак і не забороняє її. Як наслідок, на відміну від Додаткового протоколу (I), що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, ст. 38 Конвенції лише частково гарантує захист прав дітей.

Що ж стосується національного законодавства, ми вважаємо, що до ст. 28 Закону України «Про охорону дитинства» від 28.04.2001 року доцільно внести зміни. У чинній версії Закону наявне положення щодо забезпечення підтримки зі сторони держави для дітей, які постраждали внаслідок стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф [7]. Ми переконані, що цю норму варто доповнити таким положенням: «Дітям, які постраждали внаслідок збройного конфлікту, військових дій, стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, держава забезпечує всебічну підтримку».

Таким чином, центральною ідеєю, яка знаходить своє практичне втілення в міжнародному гуманітарному праві, є ідея гуманізму й поваги до людської гідності. У цьому важливому аспекті міжнародне гуманітарне право й право прав людини виступають взаємозалежними й взаємодоповнюючими компонентами.

Встановлено, що важливим кроком в утвердженні захисту прав та інтересів цивільного населення, а також жертв збройних конфліктів є їх детальне нормативно-правове регулювання як на національному, так і на міжнародному рівнях. Збройні конфлікти – внутрішні й міжнародні – це жорстока реальність двадцять першого століття, і для зменшення негативних наслідків таких подій існує взаємодоповнююча система «права Женеві» та «права Гааги».

«Право Гааги» – це сукупність міжнародних договорів, які встановлюють обмеження щодо засобів (зброї) та методів (військова тактика) ведення війни. У той же час, метою «права Женеві» є захист осіб, що не беруть чи припинили брати участь у воєнних діях.

Незважаючи на те, що вся сукупність Женевських конвенцій передбачає гуманне поводження з цивільним населенням, на жаль, у 2022 році ми маємо змогу спостерігати як держава-агресор кожного дня вчиняє воєнні злочини проти мирного населення України. Протистояти РФ у цій ідеологічній війні буде справді важко, адже супротивник готувався до цього збройного конфлікту роками.

Ми вважаємо, що відновлення України можна розпочати з внесення змін до чинного національного законодавства, а також законодавства міжнародного рівня, що дозволить поглянути на ситуацію новим, післявоєнним поглядом. Згодом слід детально задокументувати всі воєнні злочини РФ, аби в майбутньому зробити все, щоб притягнути державу-агресора до міжнародної відповідальності.

Проведене дослідження не претендує на остаточне вирішення усіх аспектів обраної проблеми, однак подальша перспектива може бути спрямована на пошук нових засобів для притягнення держави-агресора до відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Битва за Україну. День двісті п'ятдесят третій. *Укрінформ* : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3607191-bitva-za-ukrainu-den-dvisti-patdesat-tretij.html> (дата звернення: 30.10.2022).
2. Буткевич В.Г. Мицик В.В. Задорожній О.В. Міжнародне право : монографія. К. : Либідь, 2021. 816 с.
3. Герасимчук М.В. Конвенція про права дитини та участь неповнолітніх у збройних конфліктах. *Трибуна дисертанта*, 2011. № 3. С. 92-95.
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) : Протокол від 8 червня 1977 р. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 1990. № 1 (дата звернення: 30.10.2022).
5. Журавська Н.В. Міжнародні стандарти захисту прав дітей під час збройних конфліктів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 385-388.
6. Загальна декларація прав людини : Декларація від 10 грудня 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93 (дата звернення: 30.10.2022).
7. Закон України «Про охорону дитинства» : Закон України № 2402-14 від 26 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30 (дата звернення: 15.11.2022).
8. Злочини Росії проти українських дітей. *Ukrainer*: веб-сайт. URL: <https://ukrainer.net/zlochyny-proty-ditey/> (дата звернення: 30.10.2022).
9. Катували, били та вбивали: як росіяни проводили «зачистку» в окупованій Бучі. *24 Канал* : веб-сайт. URL: https://24tv.ua/bucha-yak-gosiyani-provodili-zachistku-okupovaniy-buchi-podrobitsi_n2191554 (дата звернення: 30.10.2022).
10. Конвенції про права дитини : Конвенція від 20 листопада 1989 р. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 1990. № 1 (дата звернення: 30.10.2022).

11. Конвенція про захист цивільного населення під час війни : Конвенція від 12 серпня 1949 р. *Офіційний вісник України*. 2013. № 27 (дата звернення: 30.10.2022).
12. Кухта М.А. Воєнна агресія Російської Федерації проти України в контексті міжнародного гуманітарного права. *Незалежність України: права людини та національна безпека* : зб. матеріалів доп. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф. 20 трав. 2022 р. Львів : Галицька видавнича спілка, 2022. С.305-308.
13. Михайло Вершинін про обмін та полон. *Суспільне Новини* : веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/294142-meni-zrizaut-skotc-z-ocej-i-stazki-z-ruk-a-jdu-u-bik-ukraini-u-futbolci-mihajlo-versinin-pro-obmin-ta-polon/> (дата звернення: 30.10.2022).
14. Обстріл гуманітарної колони в Запоріжжі. *Вікіпедія* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/uNXGBEP> (дата звернення: 15.11.2022).
15. Обстріл лікарні у Куп'янську 3 жовтня: кількість поранених збільшилася. *Суспільне Новини* : веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/288258-obstril-likarni-u-kupiansku-3-zovtna-kilkist-poranenih-zbilasila/> (дата звернення: 09.11.2022).
16. Право на життя в умовах війни? *Chemivtsi Law School* : веб-сайт. URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravo-na-zhyttia-v-umovakh-viiny/> (дата звернення: 09.11.2022).
17. Рябчинська О.П. Правова оцінка порушення прав цивільного населення на окупованих територіях України. *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні* : зб. матеріалів доп. учасн. Міжнар. наук. конф. 5 трав. 2022 р. Харків : Право, 2022. С.166-172.
18. Симоненко А.І. Захист цивільного населення в умовах війни. *Діяльність державних органів в умовах воєнного стану* : зб. матеріалів доп. учасн. Міжнар. наук.-практ. онлайн-сем. 29 квіт. 2022 р. Кривий Ріг : ДонДУВС, 2022. С. 73-81.
19. Соколов І.О., Швець Я.І. Порушення прав дітей під час війни Російською Федерацією. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 71. С. 99-103.
20. Стефанович П.К. Застосування норм міжнародного гуманітарного права в збройному конфлікті України: окремі аспекти. *Правничий часопис Донецького національного університету ім. В. Стуса*.2021. № 2. С. 53-63.